

[B] **SCHULD EN BOETE. “DE OFFERS” VAN
KEES VAN BEIJNUM**

Kees van Beijnum heeft met *De offers* een opvallende roman gepubliceerd. Allereerst is de roman ontstaan op basis van een filmscenario – meestal wordt een boek verfilmd – waarvoor de informatie afkomstig is uit het archief van de jurist en latere polemoloog Bert Röling. Verder is het een historische roman: Van Beijnum concentreert zich op de periode 1945-1948, jaren waarin Röling een van de elf rechters van het Tokio Tribunaal was. Daar werden 28 Japanse politici en militairen aangeklaagd voor hun rol voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog. Van Beijnum noemt de rechters in de roman overigens bij hun echte naam, alleen Röling verschijnt onder het pseudoniem Brink. Daardoor is *De offers* ook een sleutelroman.

In *De offers* draait alles om schuld en boete. In de eerste verhaallijn concentreert Van Beijnum zich op het Tribunaal van Tokio. De rechters zijn afkomstig uit landen die Japan tijdens de oorlog heeft aangevallen of waarvan het de koloniën heeft bezet. Alleen Pal, de rechter uit India, vindt dat de verdachten onterecht zijn aangeklaagd omdat Japan Azië van het kolonialisme heeft bevrijd. De ambitieuze Brink aanvaardt zijn benoeming omdat hij ervan overtuigd is dat de veroordeling van schuldigen de basis van de beschaving is. Maar hij keert zich uiteindelijk tegen de meerderheid, waardoor de Nederlandse regering hem bekritiseert: hij moet de “Jappen een lesje [...] leren” – een uitspraak die duidelijk maakt waar het tijdens het tribunaal om ging.

Behalve de juridische benadering van schuld en boete komt aan de hand van de verwickelingen rond de twee Japanse personages Michiko en Hideki het persoonlijke niveau ervan ter sprake. Brink maakt zich schuldig door verliefd te worden op Michiko, een wees en klassieke zangeres in opleiding, die wordt gesteund door de Duitse Eva Haffner. Hoewel Brink al jaren niet meer speelt, geeft deze professor hem pianoles. Daar leert hij Michiko kennen, met wie hij een verhouding begint. Haffner keurt de relatie af en stuurt haar weg. Brink zet haar, zonder te weten dat ze zwanger is, op de trein terug naar haar geboortedorp omdat zijn vrouw op bezoek komt.

Michiko krijgt een goede band met haar neef

Hideki, wiens lotgevallen in de derde verhaallijn worden verteld. Hij heeft zich in China schuldig gemaakt aan oorlogsmisdaden maar doet boete doordat zijn lichaam is verminkt en hij na augustus 1945 een oorlog belichaamt die iedereen het liefst wil vergeten. Hij laadt een nieuwe schuld op zich: voor Michiko's komst hebben enkele Amerikaanse soldaten in het dorp vijf Japanse vrouwen, onder wie zijn zus, verkracht. Hideki en andere dorpsbewoners hebben de soldaten vermoord. Terwijl de verkrachte vrouwen abortus plegen of de baby na de geboorte laten doden, besluit Michiko haar kind ter wereld te brengen. Zij is een uitzondering want de meeste personages – Japanners en westerlingen – keuren gemengde relaties en kinderen die daaruit voortkomen af. Michiko stuurt Brink een brief, krijgt geen antwoord en probeert vervolgens als nachtclubzangeres in Tokio te overleven. Hideki heeft bij de politie schuld bekend voor de moord op de Amerikanen en is bij Michiko in Tokio ondergedoken. Zij zoekt nog een keer contact met Brink die uiteindelijk voldoet aan haar verzoek om Hideki aan een nieuwe identiteitskaart te helpen.

Aan het slot van de roman hebben de Japanse personages hun crisis overwonnen: Hideki kan dankzij zijn nieuwe identiteit elders een bestaan opbouwen en Michiko krijgt het aanbod om met een aantal musici op toernee te gaan. Alleen Brinks positie is onduidelijk: in menselijk opzicht is hij veelal tekort geschoten. Als rechter van het Tribunaal raakt hij geïsoleerd en zijn Nederlandse collega's keuren zijn standpunten af. Ook de Leidse universiteit stelt geen prijs meer op zijn aanwezigheid.

Opvallend is ten slotte Van Beijnum's keuze voor Japan. Het is een ongebruikelijke setting voor een historische roman van een Nederlandse auteur die tot dusver niet is opgevallen door zijn belangstelling voor Japan. De vraag is op welke wijze hij land en cultuur beschrijft om zijn lezers ervan te overtuigen dat zijn personages echte Japanners in Japan zijn. Hij kiest allereerst voor een alwetende verteller die tussen Japan en Nederland bemiddelt door specifieke begrippen te verklaren, zoals butsudā (huisaltaar) en zori (sandaal van stro). Verder krijgen veel Japanse personages een uitgebreide biografie waarin informatie voor de lezers is verpakt. In de dialogen vertellen de personages bovendien meer dan strikt

noodzakelijk is en die extra informatie is voor de lezers bedoeld. Soms maakt Van Beijnum fouten: de theeceremonie bestaat uit weinig meer dan een scène waarin Brink en Haffner een kopje thee drinken. Vreemd is zijn keuze om Japanners elkaar te laten tutoyeren; er bestaat een gedifferentieerd systeem van aanspreekvormen. Brink voedt het cliché over Japan door zijn uitspraak dat hij er niets van begrijpt. Hij wil een handleiding, maar die bestaat vanzelfsprekend voor geen enkele cultuur. Niet minder stereotiep is zijn opmerking dat het Japanse “ja” niet automatisch instemming betekent.

Van Beijnum duidt een aantal motieven aan, die mij interessanter lijken dan het obligate liefdesverhaal tussen Brink en Michiko of de onduidelijke uitweiding over Brinks relatie met zijn vader. Dat betreft bijvoorbeeld Brinks sociale klim en zijn wankele positie in de Nederlandse elite. Ook de politieke (en racistische) basis van het tribunaal en de relatie tussen Nederland en Indonesië biedt veel ruimte voor spanning en conflicten. Want Van Beijnum maakt nergens duidelijk dat de mondiale machtsverhoudingen zich in een proces van verandering bevonden: aan het eind van het Tribunaal waren immers vrijwel alle voormalige koloniën in Azië zelfstandig geworden.

De offers is rijk aan onwaarschijnlijke en toevallige gebeurtenissen. Vooral de minder belangrijke personages worden aan de hand van steeds dezelfde kenmerken beschreven. Van Beijnum heeft een eenvoudig taalgebruik en stilistisch is hij zwak: storend zijn veel slordige beschrijvingen, metaforen en vergelijkingen: meisjes lopen “waggelend” op hoge hakken, als Hideki na vijf jaar thuiskomt, is zijn zus “uitgegroeid tot een vrouw met borsten en hoge jukbeenderen” en een “gebloemde rok plakt als een lap aan haar dunne benen”. Mensen staan dicht opeen als “maïs in het veld”, iemand staat te wachten als een “zwerper zonder dak” (Van Beijnum gebruikt deze vergelijking twee keer, ook is een personage “uitgeput als een bedelaar zonder dak”) en veel overpeinzingen zijn banaal, zoals: “Vreemd, hoe je leven wordt vormgegeven door de mensen die erin verschijnen en eruit verdwijnen.” *De offers* is meer handwerk dan literatuur: aardig plot, clichés over een ver en onbekend land, matig taalgebruik, voldoende spanning.

JAAP GRAVE

KEES VAN BEIJNUM, *De offers*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2014, 509 p
